

Kuninkaan korvan paluu

TIINA MAHLAMÄKI

Juutalaistaustainen Benjamin Amoksenpoika jatkaa seikkailujaan Lähi-idässä puoli vuosisataa ennen ajanlaskumme alkua Tom Erik Arnkilin teosarjan toisessa osassa. Teosta voi olla hankala jos ei mahdollon ymmärtää ilman ensimmäiseen osaan tutustumista, joten suosittelen hankkimaan ensin vuonna 2010 ilmestyneen Kyyroksen kirjan, jos se on jäänyt epähuomiossa tuoreeltaan lukematta. Sarjan ensimmäinen osa oli kirjoittajansa esikoisteos ja historiallisena romaanina poikkeus yleensä kasvukipuja tai aikalaisiongelmiä käsittelevien esikoisromaanien joukossa ja herätti siksikin ansaittua huomiota.

Arnkiln teokset ansaitsevat kiitoksen siinä, miten tarkasti ja elävästi niissä kuvataan tuon menneen aikakauden Lähi-idän kulttuureja, yhteiskuntia ja maisemia. Kieli on rikasta ja kuvaus yksityiskohtaista. Luki- ja voi haistaa nenässään monenlaiset tuoksut ja hajut ja kuulla korvissaan paitsi tähtitaivaan alle levittäytyvän autiomaan humisevan hiljaisuuden myös torien ja temppelien kakofonian. Tapahtumien suuret linjat ja osa henkilöahmoista perustuvat historiallisiin ”tosiseikkoihin”, siihen mitä tuosta aikakaudesta ja silloin eläneistä ihmisistä ylipäätään voimme tietää.

Korva ja sen kaveri

Sarjan ensimmäisessä osassa kuningas Kyyros nimitti Benjaminin korvakseen, vakoilijaksi, jonka tehtävänä on kuulostella valloitetujen tai valloitettavien maiden asukkaiden ajatuk-

sia ja uskollisuutta (kuten muistamme, Benin erikoislaatuisuus nousee siitä, että hän muistaa sanatarkasti kaiken kuulemansa). Egyptin valloituksen myötä Ben saa erityistehtävän: hänen on otettava selvää Egyptin uskonnollisesta ilmapiiristä. Opiskellessaan Egyptin jumaluuksia Ben kuulee kauhuksensa kuninkaansa Kyyroksen kuolleen ja valtaan nousseen hänen poikansa Kambyseen, jonka kanssa Benillä on lievästi sanottuna huonot välit. Kambyses ei halua nähdä Beniä silmissään – tai ehkä paremminkin kuulla korvissaan.

Benistä tulee siis korva ilman kuuntelijaa, mutta toisaalta hän löytää kumppanikseen toisen korvan, upseerikorva Maamurin, vanhemman, viisaamman ja kokeneemman korvaveljen, jonka neuvoihin hän luottaa. Benjaminilla ei ole Mikael Karvajalan ja muiden onnekkaiden seikkailijoiden tapaan omaa aseenkantajaa, tyhmänvahvaa kömpelystä, joka voimiansa ja maalaisjärkensä avulla pelastaisi kumppaninsa. Benjamin joutuu selviämään yksin – joskus hänet pelastaa sattuma, joskus hyvien ihmisten odottamaton tuki. Niinpä Maamurinkin kanssa matkaaminen jää lyhytaikaiseksi. Maamurin myötä kuitenkin Benin ominaislaatuja tehtäviä tarkentuvat: Ben on temppelikorva. Valloittajan tulee tietää, mihin ja miten valloitetut kansat uskovat. Millaisia ovat heidän jumalansa? Mitkä temppelit ovat liittoutuneet keskenään? Valloittaja voi tietojensa avulla ottaa jumalan roolin tai paikan

Tom Erik Arnkil
Kambyseen kirja. Kuninkaan korva, osa II
Teos, 2011

tai käyttää tätä hyväkseen omen tarkoitusperiensä mukaisesti. Monijumalaisessa, pluralistisessa Egyptissä on tiedettävä tarkoin, minkä jumalan kanssa ryhtyy yhteistyöhön.

Historiallisen romaanin konventioista poiketen Benjamin ei ole paikalla historian suurten tapahtumien keskipisteessä, vaan tulee yleensä aina vähän jäljessä. Hän kuulee kuningas Kyyroksen kuolemasta vasta jälkikäteen, ja Egyptin valloistakin hän seuraa sotajoukkojen jäljessä, raunioita, hävitystä, surmattuja ja haavoittuneita tarkastellen. Hän näkee sodan aiheuttaman tuhon omaisuudelle, luonnolle ja ihmisille, mutta ei kuitenkaan ryhdy moraaliin pohdintoihin sodan oikeutuksesta. Ben on moralisti – hän tietää, mikä on oikein, mikä väärin – mutta ei mikään filosofinen pohdiskelija.

Häyöaie kulkua ohjaamassa

Teos on ensimmäisen osan tapaan tapahtumarikas, joku voisi pitää sekavanakin. Ben kulkee paikasta toiseen miltei umpimähkäisesti, tapaa monenlaisia ihmisiä, osan useampaan kertaan, mutta päämäärät ja tapahtumat ovat satunnaisia. Sattuma, pelko ja tietämättömyys toimivat hänen suunnannäyttäjänään. Kulku vaikuttaakin usein harhailulta. Korva kuluu paikasta toiseen. Kaiken kuulemansa Ben kuitenkin pai-

naa mieleensä – heikompimuis-
tinen lukija taas saattaa unohtaa
suuren osan – siltä varalta, et-
tä pääsisi Kambyseen eteen niitä
kertomaan, puhdistamaan mai-
neensa ja saamaan avioitumis-
luvan.

Naisasiat ovatkin Benille tär-
keitä, vaikka täyttymys antaa-
kin vielä odottaa itseään. Ben
tapaa monia halukkaita nuoria
ja vanhoja naisia, mutta säästää
itseään tulevalle aviopuolisolle
– vain kuuromykkä Jael-neito
onnistuu aikeissaan. Keskeinen
Beniä eteenpäin kuljettava tee-
ma onkin tuleva avioliitto. Ben-
nin isä on hankkimassa hänelle
sopivaa juutalaistyttyä avio-
vaimoksi, kun taas Ben haluaa
selvittää kuninkaaltaan, onko
hänellä korvana ylipäättään lupa
avioitua. Benin pikkuveli Joosef
taas odottelee Jerusalemissa kär-
simättömänä Benin häjäjuhlaa,
sillä vasta se vapauttaa myös hän-
net avioitumaan. Benin avioitu-
misaikheet teoksen lopussa kes-
keytyvät kuitenkin tavalla, joka
antaa aihetta epäillä, ettei vie-
lä seuraavankaan teoksen arvion
alaotsikkona tule olemaan sar-
japarodian mukaisesti ”Kunin-
kaan korvan poika”.

Juutalaisuus ja puhdasoppisuus- den ongelma

Mitä juutalaisuudelle teoksessa
tapahtuu? Edellisessä teoksessa
Kyyros vapautti juutalaiset pak-
kosiirtolaisuudesta ja nämä pa-
lasivat riemuiten takaisin Jeru-
salemiin. Pakkosiirtolaisuuden
jälkeinen, vapautettu elämä ei
olekaan ruusuilla tanssimis-
ta, vaan juutalaisyhteisöä jäytä-
vät monet sisäiset erimielisyy-
det. Erityisesti kiistoja aiheutta-
vat opilliset kysymykset Jerusa-
lemiin jääneiden ja siirtolaisuus-
desta palanneiden välille – tämä
kiista nostaa esiin konser-

vatiivisuuden (fundamentalis-
min) ja liberaalisuuden välinen
rajan, joka nykyisinkin jakaa us-
kovaisia uskontojen sisällä, ehkä
jopa jyrkemmin kuin uskonto-
jen väliset erot. Vaikka puhtaan
opin ja oikeiden perinnäistapo-
jen säilyttäminen on juutalai-
suudessa keskeistä, mikään op-
pi ei säily puhtaana, vaan imee
aina jotain ympäristöstään. Pak-
kosiirtolaisuudessa muovautu-
nut juutalaisuus kohtaa teok-
sessa Jerusalemiin jääneen juu-
talaisyhteisön uskonnon, joka
kantaa jäänteitä myös varhai-
semmista jumaluuksista, kuten
El-jumalasta, jonka nimeä Isra-
elin valtio ja kansa edelleen kul-
jettavat mukanaan. Diaspora-
juutalaisuudessa keskeisenä on
kysymys opin muokkautumi-
sesta ympäröivän yhteiskunnan
uskonnon vaikutuksesta. Mik-
rotasolla tämä näkyy seka-avio-
liitoissa, jossa pariskunnan ei-
juutalainen osapuoli tuo per-
heeseen mukanaan myös omat
jumalansa.

Perheen ja suvun merkitys us-
konnon siirtymisessä ja säilymi-
sessä onkin ensiarvoinen. Mat-
kustellessaan juutalaisyhteisöstä
erillään Ben luopuu hiljalleen
juutalaisista tavoista, esimer-
kiksi ruokasäädöksistä, ja vain
hädässä ja kiitollisena rukoilee
Herraansa. Hän pitää kuitenkin
itseään puhdasoppisena, oikein
uskovana ja korostaa Jahvea ai-
noana oikeana jumalana. Kau-
kana Jerusalemissa asuva juu-
talaisyhteisö on Benille turva-
paikka, jonka suojiin hän kai-
paa, mutta sen tiukasti vaalimat
säädökset ovat matkaa tehdessä
unohtuneet.

Ben ja hermeneutiikan ongel- mat

Temppelikorvana Ben oppii
tiedostamaan hermeneuttisen

asenteen merkittävyyden: vie-
raita uskontoja ja niiden kan-
nattajia voi todella ymmärtää
vasta antautumalla niille, lii-
kuttamalla niiden kertomuk-
sista, vapisemalla niiden juma-
lakuvien edessä. Tätä ei tapah-
du, jos kuuntelee pelkillä kor-
villa, ei sydämellä. Miten vai-
kea omasta uskostaan on pitää
kiinni eläessään vieraiden us-
kontojen keskellä? Miten oman
opin puhtauden säilyttäminen
onnistuu pluralistisessa yhteis-
kunnassa? Ja mikä ylipäättään on
puhdas oppi? Ben elää ammat-
saan hyvin ristiriitaista elämää.
Hänen on korvana perehdyttävä
eri uskontoihin ja niiden op-
peihin – epäjumalanpalvonnas-
ta hän päivittäin anoo anteeksi-
antoa omalta jumalaltaan. Mi-
ten se vaikuttaa häneen? Hän
ei kuitenkaan voi olla vaikuttu-
matta jumalkertomusten kau-
neudesta ja selkeydestä tai ju-
malapatsaan ravisuttavasta voi-
masta. Oikeastaan teoksen pää-
henkilöstä tulee jakautunut per-
soona; epäjumalanpalvontaan
osallistuessaan hän on Korva,
ja sitä anteeksipyytäessään taas
Benjamin Aamoksenpoika.

Arnkilinen romaanisarjassaan
kuvaama ajanjakso onkin us-
kontohistoriallisesti erittäin
kriittinen: kamppailua käy-
tiin monolatrian ja monoteis-
min välillä. Monolatria, se et-
tä palvotaan yhtä jumalaa mo-
nien joukosta, näkyy vaikkapa
ensimmäisen käskyn sanamuod-
dossa: ”Minä olen Herra, sinun
Jumalasi. Älä pidä muita Juma-
lia.” Oletuksena on siis se, et-
tä muita jumalia on, mutta ni-
itä ei saa palvoa. Jotenkin ni-
iden kanssa pitää kuitenkin tul-
la toimeen, erityisesti asuttaes-
sa Israelin ulkopuolella tai olta-
essa tekemisissä muiden kanso-
jen kanssa, esimerkiksi kaupan-

käynnissä. Hiljalleen ollaan kuitenkin siirtymässä kohti mono-teismia, ajatusta siitä, että on vain yksi jumala. Se on samalla siirtymä kohti suvaitsemattomuutta, muitten jumalia ei ole olemassa.

Etsiessään ”puhdasoppisuutta” eri juutalaisryhmien luota Ben ei löydä sitä, sillä puhdasoppisuus tarkoittaa hänelle hänen oman yhteisönsä Babylonian pakkosiirtolaisuudessa hioutunutta juutalaisuuden tulkin-taa. Benistä tuleekin matkoil-laan fundamentalisti – herme-neutiikka saa jäädä – oikeasta

opista ei saa poiketa. Poikkeajia tulee nuhdella ja opastaa oike-alle tielle, tai jos se ei onnistu, heidät pitää karkottaa yhteisös-tä saastuttamasta muita vääril-lä opeillaan. Omiin opillisiin hairahduksiinsa Ben suhtautuu ymmärtämyksellä: ne johtuvat olosuhteista, elämästä vääräus-koisten keskellä, ja niistä selvi-ää päivittäisillä anteeksipyyntö-rukouksilla.

Lisämateriaalia kiinnostuneille
Teoksen lopun jälkisanoina avataan hyvällä tavalla, joskin lyhyesti kuvatun aikakauden

maailmaa, erityisesti uskonto-tilanteen kehitystä. Kuninkaan korvan kotisivuilta voi myös lukea kirjailijan matkakuvauksia teossarjan tapahtumapaikoilta – toivottavasti hyvä sivusto saa pian täydennystä. Vaikka teok-sen kansien sisäpuolelle on avu-liaasti liitetty kartta, jonka avul-la Benin matkantekoa voi seu-rata, se ei Niilin rannoista in-nostuneelle lukijalle aivan riit-tä, vaan esiin on otettava Goog-leMaps, jonka avulla pääsee vä-hän lähemmäs Benin kulkemia maisemia. Vain tuoksut ja äänet jäävät puuttumaan.

Monitoimiostarien lupaus

PEKKA WAHLSTEDT

Perinteisesti Suomea on pidet-ty luonnonläheisenä ja rauhal-lisena maana, johon kaupunki-laistuneet eurooppalaiset ovat matkustaneet rentoutumaan. 1980-luvulta lähtien eurooppa-lainen vilkas kaupunkikulttuuri on alkanut rantautua Suomeen-kin. 2000-luvulla etenkin Hel-singistä on kaavailtu maailman-luokan metropolia, joka kantaa uljaasti kansakunnan menestyk-sen lippua.

Kaupunkitutkija Pasi Mäenpään mukaan uuden uljaan kaupungin luomisessa ovat kei-not ja päämäärät vaihtaneet paikkaa. Kaupunki ei enää pal-vele asukkaitaan, vaan siitä on tullut pelkkä väline, jolla po-liittinen ja taloudellinen eliit-ti pyrkii menestymään suures-sa maailmassa. Mäenpää halu-aa palauttaa Helsingin takaisin asukkailleen ja väittää lisäksi, et-

tä myös talous saa tästä – pelkän kosmeettisen imagohöydyn si-jasta – todellista hyötyä.

Perusongelmana on, että Hel-sinki on pirstoutunut erillisiin lohkoihin. Yhdessä paikassa asutaan, toisessa käydään kau-passa ja kolmannessa tehdään työtä. Paikasta paikkaan mat-kustaminen paitsi vie aikaa ja energiaa, myös saastuttaa luon-toa. Helsingin pitäisikin olla ver-kosto, jonka kaikki solmukohdat ovat yhteydessä toisiinsa. Miten tämä voitaisiin saada aikaan?

Mäenpään mukaan toimivan verkkokaupungin ydin on va-paa ja puolueeton julkinen tila. Se on kaikille avoin ja yhdistää eri toiminnat ja intressit. Jul-kisen tilan tärkein tehtävä ylit-tää jyrkkä raja-aita työn, vapaa-ajan ja kaupassa käymisen välil-lä. Monet kauppakeskukset tar-joavatkin erilaista toimintaa ja

Pasi Mäenpää
Helsinki takaisin jaloilleen.
Askelia toimivampaan
kaupunkiin
Gaudeamus, 2011

joistain löytyy jopa kirkko. On-gelmana kauppakeskusten tar-jonnassa on, että se koskee vain asiakkaita. Kauppakeskukset ovatkin kuin pienoiskaupunke-ja tai muurein ympäröityjä kes-kiajan linnoja.

Lisäksi ne on suunniteltu kaukaa tuleville autoilijoille. Esimerkiksi Leppävaaran Sel-lo on erillään muusta kaupun-gista siten, että autoilijat pää-sevät helposti sisään, mutta ja-lankulkijat joutuvat kiertämään melkoisen mutkan kautta. Näin Sellon tehtävä on houkuttaa ja palvella kaukaa tulevia asiak-kaita ja paikalliset asukkaat on unohdettu tyystin.